

УДК 330.131.5.003.13:633.854.78:631.11

Оларь Н.Г.,
молодший науковий співробітник відділу патентно-ліцензійної,
винахідницької та раціоналізаторської роботи,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Грищенко Д.Ю.,
аспірант¹ ННЦ "Інститут аграрної економіки"

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання вимагають забезпечення інтенсивного способу підвищення ефективності виробництва. Очевидно, що у сільськогосподарському виробництві, зокрема рослинництві, під ефективністю розуміють спосіб розкриття виробничого потенціалу, як ступінь відповідності його можливостей ринковим потребам. Це обумовлюється тим, що в процесі становлення ринкових відносин важливішим є не ступінь залучення наявних можливостей, а використання суспільно необхідних та тих, що користуються широким попитом. На противагу існуючому, за такого підходу краще використовуються наявні резерви підвищення ефективності виробництва, величина яких характеризує невідповідність рівня залучення виробничих потужностей потребам ринку.

Для вирішення комплексу важливих проблемних питань необхідно розробити цілісну стратегію дій, яка б системно враховувала всі функціонування досліджуваної сфери. Саме відсутність системного підходу до розв'язання існуючих проблем є однією з причин постійного погіршення стану вітчизняного сільського господарства. Створення дієвого економічного механізму, що забезпечуватиме раціональне й ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва, є важливою умовою розвитку і становлення ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності виробництва олійних культур предметно досліджували: В.М. Андрусак, В.І. Бойко, І.І. Лукінов, І.Г. Миколенко, А.Т. Опря, І.П. Пазій, П.Т. Саблук, О.В. Ульянченко, Л.М. Худолій, М.І. Щур та ін. Незважаючи на велику кількість наукових праць, досліджень і публікацій за темою дослідження, нині існує необхідність удосконалення організаційно-економічних заходів щодо ефективного розвитку вирощування олійних культур, адекватних особливостям галузі, внутрішнім і зовнішнім факторам функціонування сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки економічної ефективності вирощування олійних культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення ефективності господарювання аграрних формувань передбачає наявність сприятливого середовища для повноцінного розвитку всіх організаційно-правових форм сільськогосподарського землекористування, що дасть можливість найповніше реалізувати соціально-економічний потенціал вітчизняного агропромислового комплексу як для забезпечення продовольчої безпеки країни, так і для розвитку сільських територій. Економічну ефективність сільськогосподарського виробництва визначають відповідно до вимог економічних законів, виду виробничих відносин, у межах якого розвиваються різноманітні форми власності та господарюючі суб'єкти.

Забезпечення економічної ефективності вирощування олійних культур розглядається у двох аспектах: результати використання виробничих ресурсів і досягнення високих результатів виробництва сільськогосподарськими підприємствами. При вирощуванні олійних культур залучають такі виробничі ресурси: земельні, трудові, матеріально-технічні та інформаційні. Матеріально-технічні ресурси розглядають у трьох аспектах: вартість основних засобів, технічні засоби в натуральному вигляді та мінеральні добрива й інші засоби хімізації. Результати являють собою вартісні показники прибутковості та є натуральними величинами в обсязі виробництва олійних культур.

У ринкових умовах ефективність вирощування олійних культур визначає її конкурентоспроможність на внутрішньому і на зовнішньому ринку, тобто здатність до розширеного відтворення, збільшення обсягів вирощування насіння, кількості робочих місць разом з одночасним підвищенням заробітної плати.

Методично систему ефективного вирощування олійних культур варто будувати так, щоб вона розкрила дві взаємопов'язані та взаємодоповнюючі сторони діяльності сільськогосподарських

¹ Науковий керівник: Боднар О.В. – д.е.н.

підприємств, а саме раціональне використання ними земельних угідь через показники загального ефекту. Економічну ефективність вирощування олійних культур при виконанні великих обсягів агротехнічних робіт потрібно визначати на основі технологічних карт, а існуючі методи розрахунку економічної ефективності внесення добрив варто доповнювати оцінкою одержаної додаткової одиниці продукції на гектар посівної площі.

Ефективність вирощування олійних культур – це результативність фінансово-господарської роботи суб'єкта господарювання за рахунок досягнення ним високих показників економічності, дохідності та конкурентоспроможності продукції. Його критерієм є максимальне отримання продукту за мінімальних затрат живої й уречевленої праці.

Економічна ефективність виробництва – це поняття, яке можна трактувати по-різному, наприклад: ступінь використання виробничого потенціалу при вирощуванні олійних культур; максимальна вигода, якої досягнуто за мінімальних витрат у процесі господарської діяльності, враховуючи індивідуальні особливості сільськогосподарських виробників і яка є якісною характеристикою господарювання. Отже, формування економічної ефективності вирощування олійних культур є складним і багатостадійним процесом, адже вона повинна відображати не лише специфіку, а й особливості даної галузі сільського господарства, процес вирощування має показувати ступінь результативності виробництва й розкривати в динаміці його порівняльну оцінку на територіальному і регіональному рівнях та в цілому по країні.

Створення умов для вирощування олійних культур вимагає використання комплексу заходів, що регулюють процес переходу до ринкових відносин і водночас дають можливість формувати і розвивати його, дотримуючись свободи підприємництва, права виробника розпоряджатися своєю продукцією і доходами, за наявності конкуренції, ліквідації монополізму, ведення політики ціноутворення з урахуванням попиту і пропозиції тощо.

Найбільш ефективного вирощування олійних культур можна досягти за умови дотримання раціональних нормативів витрат виробничих ресурсів, витрат на підвищення якості насіння та одержання екологічно чистої продукції. Ефективне вирощування олійних культур забезпечується також шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу, зокрема використання високопродуктивного насіння, сучасних високопродуктивних машин та обладнання, внесення належної норми мінеральних добрив, особливого значення набуває впровадження інтенсивних технологій вирощування. У зв'язку з тим, що наведені фактори не рівнозначні за впливом на підвищення економічної ефективності вирощування насіння олійних культур і потребують різних сум капіталовкладень, постає проблема правильного їх розподілу.

Процеси господарської діяльності сільськогосподарських підприємств перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Одні з них безпосередньо пов'язані між собою, інші – виявляють непрямий зв'язок. Відомо, що кожний результируючий показник залежить від численних і різноманітних факторів, вплив яких може бути як позитивним, так і негативним. Зазначимо, що негативний вплив одних факторів може знизити або нейтралізувати вплив інших. Детальне вивчення комплексу відповідних факторів дає можливість адекватно оцінити результати роботи сільськогосподарського підприємства, виявити та використати резерви підвищення економічного потенціалу й ефективності виробництва.

Методологічною основою визначення ефективності є системний підхід, який враховує вплив факторів на результативність. Найбільш поширена класифікація факторів на дві групи: зовнішні та внутрішні. Так, зовнішні фактори не залежать від результатів діяльності підприємства: ціноутворення, оподаткування, кредитування, інфляційні процеси, інструменти державної підтримки, законодавче регулювання аграрного сектору економіки і т.д. Внутрішні фактори – це урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність худоби та птиці, собівартість продукції, організація виробництва, спеціалізація й ін.

За іншим підходом сукупність факторів, які впливають на ефективність вирощування олійних культур, поділяють на чотири групи. До першої групи входять фактори, що безпосередньо не беруть участі у виробничому циклі, але великою мірою впливають на нього, а саме природні та економічні умови господарств.

До другої групи відносять матеріально-технічні та трудові ресурси, які характеризують виробничий потенціал виробництва. Третя група об'єднує виробничі витрати за основними видами продукції. Четверту групу представляють фактори, пов'язані з організацією виробничих процесів і задіяною технологією. Їх раціональне поєднання є головною умовою окупності виробничих витрат та підвищення ефективності сільського господарства.

Узагальнюючи вищезазначене, нами обґрунтовано класифікацію факторів, що впливають на ефективність виробництва олійних культур. Авторська класифікація ґрунтується на методологічному підході врахування зовнішніх і внутрішніх факторів, які об'єднано в кілька груп: техніко-технологічні; організаційні; економічні; екологічні; соціальні. Усі вони органічно взаємопов'язані і впливають на результати діяльності сільськогосподарських підприємств через освоєння інноваційних розробок, і

технологічні процеси із вирішенням питань екологічного характеру та соціального розвитку сільської території.

Ресурсні фактори впливають на формування стратегії підвищення ефективності виробництва олійних культур на основі: формування та додержання науково обґрунтованих сівозмін; розвитку селекції високопродуктивних сортів; удосконалення технологічних процесів вирощування; підбору сортів; інвестування та підвищення матеріально-технічного забезпечення; раціонального використання трудових ресурсів, підвищення їх кваліфікації; активізації та інноваційної діяльності у галузі; інформаційного забезпечення.

Економічні фактори впливають через: механізм прогнозування і планування; кооперацію та інтеграцію; економічні відносини із переробною сферою; внутрішньогосподарські відносини; економічне стимулювання виробництва та праці.

Організаційні фактори впливають спільно з економічними на основі: виробничої структури усіх рівнів; визначення функцій органів управління; організації праці на підприємстві; оперативного управління і контролю; підготовки та перепідготовки кадрів.

У нинішніх умовах реалізації принципів сталого розвитку в діяльності сільськогосподарського підприємства важливими факторами, що впливають на ефективність є соціальні й екологічні.

До групи соціальних факторів нами віднесено: умови праці; кадрове забезпечення та їх кваліфікаційні характеристики; досягнутий рівень життя на селі; рівень розвитку об'єктів соціальної інфраструктури.

У групі екологічних факторів нами виділено такі: використання ресурсозберігаючих і природоохоронних технологій; використання побічної продукції при вирощуванні олійних культур.

Отже, на ефективність виробництва олійних культур у сільськогосподарських підприємствах впливає розгалужена система факторів, які через елементи виробництва, інші структури та інститути чинять вплив на розвиток цієї галузі. Серед їх сукупності нами виділено основні, значимість яких у межах виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств визначається системою економічних показників, методами і прийомами їх оцінки.

Створення умов для підвищення ефективності вирощування насіння олійних культур має важливе значення для досягнення пропорційного та збалансованого розвитку агропродовольчого ринку. Пріоритетність розвитку досліджуваної галузі пов'язана з традиціями національної культури харчування, а також із неповторними споживчими властивостями продукції, які є незамінними. Якщо вирощуванню зернових культур приділяють досить багато уваги, то ефективність основних олійних культур досліджується набагато рідше, це стосується насамперед фінансових питань виробництва. Ефективність вирощування олійних культур розглядається як соціально-економічна проблема, позитивне вирішення якої сприяє забезпеченню продовольчої безпеки в країні.

Відповідно до визначення продовольчої безпеки – це стан економіки, за якого всім і кожному гарантується забезпечення доступу до продуктів харчування, питної води та інших продуктів відповідної якості, асортименту та в обсягах, достатніх для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я і відтворення населення країни [1]. Для підвищення економічної ефективності вирощування олійних культур потрібно вишукувати внутрішні резерви скорочення витрат і напрями збільшення урожайності за рахунок покращення агротехнологій.

Вищу ефективність технологічних заходів, зорієнтованих на удосконалення агротехнології вирощування олійних культур, можна забезпечити більшим виходом продукції в розрахунку на одиницю земельної площі за найменших витрат, підвищенням рівня прибутків і рентабельності виробництва. Економічна оцінка окремих технологічних операцій та заходів є досить важливим показником, який повною мірою дасть змогу визначити економічно доцільні елементи технології. Очевидно, що у нинішніх умовах підвищення урожайності сільськогосподарських культур можливо забезпечити на основі використання інноваційних технологій, які дадуть максимальну віддачу.

Значною мірою на економічну ефективність олійних культур впливають взаємовідносини господарств-товаровиробників і підприємств-переробників у питаннях формування цін на сировину та готову продукцію. Виробники насіння забезпечують галузь лише сировиною і мають проміжний характер, тому ціна на крупи не може залежати лише від собівартості вирощування насіння, а й від витрат при переробці сировини. Основні засади регулювання цін на готову продукцію формує політика держави, яка має гарантувати економічну ефективність і конкурентоспроможність виробників на ринках аналогічної продукції.

Усі учасники, задіяні в вирощуванні олійних культур, тісно пов'язані між собою насамперед економічним інтересом, адже успіх будь-якої ланки неможливий без успішного функціонування всієї системи. Усі елементи даного виробництва особливо тісно взаємодіють із сільськогосподарськими виробниками, тому що саме сільське господарство формує економічний результат переробної галузі, а також з іншими учасниками технологічного ланцюга.

Основним чинником, що впливає на економічний результат будь-якої галузі аграрного виробництва, є реалізаційна ціна на продукцію. На сьогодні навіть за умови високої урожайності сільськогосподарських культур більшість підприємств втрачають прибутки при коливанні цін на їхню

продукцію [2]. На ефективність вирощування олійних культур впливає ціна, і сільськогосподарські товаровиробники повністю залежні від її величини.

Критерієм економічного розвитку є не кількісне збільшення факторів виробництва, а суттєве підвищення ефективності виробництва на основі максимальної економії не тільки живої, а й уречевленої праці [3]. Визначальним показником інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі стає не просто збільшення обсягів виробництва продукції, а випереджаючі темпи зростання кінцевих результатів порівняно з витратами. Саме такі відмінності зумовлюють вияв нових тенденцій і закономірностей інтенсивного типу розширеного відтворення, інтенсифікації сільськогосподарського виробництва у розрахунку на одиницю продукції [4].

На ефективність виробництва олійних культур істотно впливає такий важливий чинник, як спеціалізація та концентрація. Актуальним питанням є пошук і формування такого виду концентрації виробництва олійних культур, яка б забезпечила найбільшу її результативність.

Підвищення рівня концентрації позитивно позначається на ефективності виробництва. Особливо вагомою є пряма залежність від розміру посівної площі урожайності, яка виразно простежується в сільськогосподарських підприємствах [5]. Отримати додатковий ефект або частково компенсувати перевитрати можливо за умови збільшення ресурсної концентрації шляхом поліпшення стану агротехнічного обслуговування, результатом чого буде підвищення урожайності.

Так, Я. Мартинишин вважає доцільним здійснювати цей процес в інтенсивно-інноваційному напрямі на базі обґрунтованих оптимальних розмірів і структур концентрації, що забезпечують мінімум витрат і максимум прибутковості, а також на основі визначених діапазонів раціональних розмірів із мінімальною і номінальною граничною межею, які забезпечують рентабельність відповідно мінімального й повноцінного розширеного відтворення, з урахуванням сучасних вимог щодо організації системи сівозмін, умов підприємства та необхідності соціально-екологічного розвитку [6].

Концентрація виробництва олійних культур розглядається як виконання операцій, пов'язаних із зосередженням підприємств по вирощуванню і переробці насіння олійних культур в одному регіоні за деякими ознаками для одержання найбільших економічних результатів. Тут має зосереджуватися більшість виробничих засобів, трудовий потенціал, основні обсяги сировини.

Вирощування насіння олійних культур – менш вигідний та менш рентабельний вид діяльності порівняно з іншими зерновими та технічними культурами, що пояснює невелику їх частку в структурі посівних площ. Проте їх вирощування дає змогу ощадливіше ставитися до земельного ресурсу і навіть поліпшувати його якість. Також увага товаровиробників до певної галузі визначається факторами ефективності та тенденціями ринкового попиту на її продукцію [7].

За оцінками економістів, недостатній рівень економічної ефективності галузі є наслідком впливу таких чинників, як: недотримання соціально-економічних умов господарювання, низький рівень забезпеченості засобами та предметами виробництва, що якісно погіршує технологію вирощування, веде до зростання собівартості продукції. Найбільш повне та всебічне використання виробничих потужностей і потенційних можливостей для збільшення врожайності забезпечить підвищення економічного ефекту виробництва.

При вирощуванні насіння олійних культур досягнення економічної ефективності має доповнюватись отриманням соціального ефекту. Із соціальної сторони ознакою ефективності на мікрорівні є частина прибутку підприємства, яка направлена на задоволення соціальних потреб, покращення умов роботи і відпочинку працівників; на макрорівні – це підвищення рівня та якості життя населення, його здоров'я і тривалості життя.

Загальний підхід до визначення ефективності вирощування насіння олійних культур полягає в порівнянні очікуваної цінності одержаного результату (кількість та якість) з очікуваною цінністю витрачених ресурсів (понесених витрат). В основі визначення економічної ефективності лежать різні підходи науковців, які враховують: результат та обсяг використаних виробничих ресурсів [8]; економію робочого часу [9]; корисність товару для споживачів [10].

Отже, ефективність виробництва – це інтегральна категорія, яка відображає вплив технологічних, економічних, соціальних та екологічних факторів на результативність виробництва. Саме тому при визначенні ефективності виробництва олійних культур окрім виміру результатів (ефекту) і витрат необхідно враховувати соціальні умови (умови праці, реальні доходи, підвищення кваліфікації) працівників галузі, а також вимоги щодо збереження природного середовища та виробництва якісної безпечної продукції. У зв'язку із цим підвищення ефективності виробництва олійних культур повинно відображатися у збільшенні прибутку за найменших витрат з одночасним зростанням доходів працівників, поліпшенням умов їх праці та охорони навколишнього природного середовища.

Підвищення економічної ефективності вирощування олійних культур має базуватися на впровадженні більш удосконалених технологій та комплексів із високим рівнем ресурсо- й енергозберігання.

Висновки з проведеного дослідження. Результати аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на ефективність виробництва олійних культур свідчать, що найбільшою мірою впливають

такі групи факторів: ресурсне забезпечення виробничої діяльності, прогнозування і планування діяльності, організація внутрішньогосподарських відносин, економічне стимулювання, кооперація та інтеграція, організаційно-виробнича структура, організація праці й оперативне управління, інструменти державного регулювання економіки та інші, які органічно взаємопов'язані, оскільки зі змінами одного із них відбувається трансформація інших.

Підвищення ефективності виробництва олійних культур повинно ґрунтуватися на виборі пріоритетних напрямів галузі, яка передбачає реалізацію комплексу організаційно-економічних, соціальних, екологічних, техніко-технологічних заходів, які базуються на раціональному використанні виробничих ресурсів та інтенсифікації виробництва; активізації інноваційних процесів; розвитку спеціалізації, кооперації та інтеграції; формування об'єктів виробничої та ринкової інфраструктури; дієвості державного регулювання аграрного сектору економіки.

Отже, сутність ефективності виробництва олійних культур розглядається нами на основі формування комплексу ресурсних, організаційно-економічних, техніко-технологічних, нормативно-правових умов для виробництва якісної й безпечної продукції: раціонального використання виробничого потенціалу та інтенсифікації; активізації інноваційних процесів; розвитку кооперації й інтеграції; розвитку об'єктів інфраструктури та забезпечення оптимального поєднання ринкового саморегулювання із інструментами державного регулювання аграрного сектору.

Бібліографічний список

1. Лукінов І. І. Про стратегію трансформування АПК та забезпечення продовольчої безпеки України / І. І. Лукінов, П. Т. Саблук // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 62–81.
2. Саблук П.Т. Розвиток інституцій удосконалення механізму реформування аграрного сектору економіки / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 3–10.
3. Газенко К.В. Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Вознесенського району Миколаївської області / К.В. Газенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 6. – С. 288-291.
4. Ляліна Н.С. Сучасний стан та основні тенденції виробництва продукції рослинництва в Україні / Ляліна Н.С. // Економіка та суспільство. – 2017. – Випуск 8. – С. 298-302.
5. Грабовецький Б.Є. Методи вимірювання рівня концентрації сільськогосподарського виробництва і вплив розміру підприємства на його ефективність / Б.Є. Грабовецький, О.В. Чаплигіна, Л.В. Козяр // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 5. – С. 41-49.
6. Мартинишин Я.М. Розвиток концентрації зерновиробництва в сільськогосподарських підприємствах України / Я. М. Мартинишин, Є. Я. Коваленко // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – Випуск 1. – С. 20–27.
7. Устік Т. В. Інтеграція як форма підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і економічних показників галузі / Т. В. Устік // Механізм регулювання економіки. – 2005. – № 2. – С. 207–211.
8. Макконнелл К.Р. Економікс: принципи, проблеми і політика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю, 14-е видання. – М. : ІНФРА-М, 2003. – 972 с.
9. Руцишин Н. М. Інтегральна оцінка ефективності функціонування торговельних підприємств та методи розрахунку інтегральних показників / Н. М. Руцишин // Науковий вісник. – 2007. – Вип. 175. – С. 176–180.
10. Костецький Я.І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва аналіз / Я.І. Костецький // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2[28]. – С. 98-100.

References

1. Lukinov, I.I. and Sabluk, P.T. (2000), "About the strategy of transforming the agro-industrial complex and ensuring the food security of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, no. 9, pp. 62–81.
2. Sabluk, P.T. (2010), "The development of institutions of improve the mechanism of reforming the agricultural sector of the economy", *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 3–10.
3. Hazenko, K.V. (2016), "Economic efficiency of crop production in agricultural enterprises of Voznesenski district of Mykolaiv region", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Issue 6, pp. 288-291.
4. Lialina, N.S. (2017), "The modern state and main tendencies in the crop production in Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue 8, pp. 298-302.
5. Hrabovetskyi, B.Ie., Chaplyhina, O.V. and Koziar, L.V. (2015), "Methods of measuring of level of production concentration and influence of size of enterprise on its efficiency", *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, no. 5, pp. 41-49.
6. Martynyshyn, Ya.M. and Kovalenko, Ye.Ya. (2013), "Development of concentration of grain production at agricultural enterprises of Ukraine", *Ekonomika i menedzhment kultury*, Issue 1. pp. 20–27.

7. Ustik, T.V. (2005), "Integration as a form of increasing the efficiency of agricultural production and of economic indicators of the industry", *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, no. 2, pp. 207–211.

8. McConnell, C.R., and Brue, S.L. (2003), *Ekonomiks: pryntsyipy, problemy i polityka* [Economics: Principles, Problems and Policies], 14th edition, INFRA-M, Moscow, Russia, 972 p.

9. Rushchyshyn, N.M. (2007), "Integral assessment of the efficiency of the functioning of trading enterprises and methods of calculation of integral indicators", *Naukovy visnyk*, Issue. 175, pp. 176–180.

10. Kostetskyi, Ya.I. (2012), "Profitability as an indicator of the efficiency of agricultural production", *Innovatsiina ekonomika*, no. 2[28], pp. 98-100.

Оларь Н.Г., Грищенко Д.Ю. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

Мета. Розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки економічної ефективності вирощування олійних культур.

Методика дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід – при вивченні зв'язків між явищами і процесами в системі оцінки ефективності вирощування олійних культур; порівняльний – для зіставлення економічних явищ у різні часові періоди з метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку; діалектичний та абстрактно-логічний – при проведенні теоретичних узагальнень, формуванні висновків.

Результати. За результатами аналізу виявлено зовнішні і внутрішні фактори, які впливають на ефективність вирощування олійних культур. Встановлено, що на результати вирощування найбільшою мірою впливають такі групи факторів: ресурсне забезпечення виробничої діяльності, прогнозування і планування діяльності, організація внутрішньогосподарських відносин, економічне стимулювання, кооперація та інтеграція, організаційно-виробнича структура, організація праці й оперативне управління, інструменти державного регулювання економіки та інші, які органічно взаємопов'язані, оскільки зі змінами одного із них відбувається трансформація інших.

Наукова новизна. Використано комплексний підхід до формування механізму ефективності вирощування олійних культур, який включає систему ресурсних, організаційно-економічних, техніко-технологічних, нормативно-правових умов для виробництва якісної й безпечної продукції: раціонального використання виробничого потенціалу та інтенсифікації; активізації інноваційних процесів; розвитку кооперації й інтеграції; розвитку об'єктів інфраструктури та забезпечення оптимального поєднання ринкового саморегулювання із інструментами державного регулювання аграрного сектору.

Практична значущість. Обґрунтовано пропозиції підвищення ефективності вирощування олійних культур, які ґрунтуються на виборі пріоритетних напрямів галузі, передбачають реалізацію комплексу організаційно-економічних, соціальних, екологічних, техніко-технологічних заходів, базуються на раціональному використанні виробничих ресурсів та інтенсифікації виробництва; активізації інноваційних процесів; розвитку спеціалізації, кооперації та інтеграції; формуванні об'єктів виробничої та ринкової інфраструктури; дієвості державного регулювання аграрного сектору економіки.

Ключові слова: олійні культури, ефективність, ефект, вирощування, критерій.

Olar N.H., Hryshchenko D.Yu. METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ESTIMATION OF ECONOMIC EFFICIENCY OF GROWING OF OILSEEDS

Purpose. The aim of the article is the development of theoretical, methodological provisions and practical recommendations for assessing the economic efficiency of growing of oilseeds.

Methodology of research. General scientific and special methods of economic research, in particular: a systematic approach – in studying the relationships between phenomena and processes in the system for evaluating the effectiveness of oilseeds production; comparative – for the comparison of economic phenomena in different time periods in order to identify the cause-effect relationship; dialectical, abstract and logical – in conducting theoretical generalizations, forming conclusions.

Findings. External and internal factors that influence the efficiency of growing of oilseeds are revealed by the results of the analysis. It is established that the following groups of factors are influenced most by the results of cultivation: resource support of production activity, forecasting and planning of activities, organization of internal economic relations, economic stimulation, cooperation and integration, organizational and production structure, organization of labor and operational management, instruments of state regulation of the economy and others, which are organically interconnected, since with the changes of one of them there is a transformation of others.

Originality. The complex approach to the formation of the mechanism for efficiency of cultivating oilseeds, which includes the system of resource, organizational and economic, technical and technological, regulatory and legal conditions for the production of high-quality and safe products: rational use of production potential and intensification; activation of innovative processes; development of cooperation and integration; the development of infrastructure and ensuring the optimal combination of market self-regulation with the instruments of state regulation of the agrarian sector.

Practical value. The suggestions of increasing the efficiency of cultivating oilseeds based on the choice of priority directions of the industry are substantiated; they include the implementation of a complex of organizational-economic, social, environmental, technical and technological measures, based on rational use of production resources and intensification of production; activation of innovative processes; development of specialization, cooperation and integration; formation of objects of production and market infrastructure; the effectiveness of state regulation of the agrarian sector of the economy.

Key words: oil crops, efficiency, effect, cultivation, criterion.

Оларь Н.Г. Грищенко Д.Ю. МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ВЫРАЩИВАНИЯ МАСЛИЧНЫХ КУЛЬТУР

Цель. Разработка теоретических, методологических положений и практических рекомендаций по оценке экономической эффективности выращивания масличных культур.

Методика исследования. В работе использованы общенаучные и специальные методы экономических исследований, в частности: системный подход – при изучении связей между явлениями и процессами в системе оценки эффективности выращивания масличных культур; сравнительный – для сопоставления экономических явлений в различные временные периоды с целью выявления причинно-следственной связи; диалектический и абстрактно-логический – при проведении теоретических обобщений, формировании выводов.

Результаты. По результатам анализа выявлены внешние и внутренние факторы, влияющие на эффективность выращивания масличных культур. Установлено, что на результаты выращивания в наибольшей степени влияют такие группы факторов: ресурсное обеспечение производственной деятельности, прогнозирование и планирование деятельности, организация внутривладельческих отношений, экономическое стимулирование, кооперация и интеграция, организационно-производственная структура, организация труда и оперативное управление, инструменты государственного регулирования экономики и другие, которые органично взаимосвязаны, поскольку с изменениям и одного из них происходит трансформация других.

Научная новизна. Использован комплексный подход к формированию механизма эффективности выращивания масличных культур, включающий систему ресурсных, организационно-экономических, технико-технологических, нормативно-правовых условий для производства качественной и безопасной продукции: рационального использования производственного потенциала и интенсификации; активизации инновационных процессов; развития кооперации и интеграции; развития объектов инфраструктуры и обеспечения оптимального сочетания рыночного саморегулирования с инструментами государственного регулирования аграрного сектора.

Практическая значимость. Обоснованы предложения повышения эффективности выращивания масличных культур, которые основываются на выборе приоритетных направлений отрасли, предусматривают реализацию комплекса организационно-экономических, социальных, экологических, технико-технологических мероприятий, основываются на рациональном использовании производственных ресурсов и интенсификации производства; активизации инновационных процессов; развитии специализации, кооперации и интеграции; формировании объектов производственной и рыночной инфраструктуры; действенности государственного регулирования аграрного сектора экономики.

Ключевые слова: масличные культуры, эффективность, эффект, выращивание, критерии.

---

* Науковий керівник: Свиноус І.В. – д.е.н., професор